

DEAN'İN YABANCILAŞMA ÖLÇEĞİNİN TÜRKÇE UYARLAMASI: GEÇERLİLİK VE GÜVENİLİRLİK ANALİZİ

Yrd. Doç. Dr. Utku GÜĞERÇİN*

Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İşletme Fakültesi, (ugugercin@adanabtu.edu.tr)

Yrd. Doç. Dr. Bilge AKSAY

Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İşletme Fakültesi, (baksay@adanabtu.edu.tr)

ÖZET

Bu araştırmada, Dean (1961) tarafından geliştirilen yabancılaşma ölçeğinin Türkçe formunun, geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olup olmadığının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Yabancılaşma konusu, özellikle son yarım yüzyıldır yönetim ve organizasyon alanında tartışılmaktadır. Ancak bu alandaki ulusal yazında, yabancılaşmanın görgül açıdan son on yıldır ele alındığı görülmektedir. Bu çalışma yurt dışında sıklıkla kullanılan Dean (1961)'in yabancılaşma ölçeğinin boyutlarını, geçerliliğini ve güvenilirliğini Adana'da çalışan 218 beyaz yakalı üzerinde anket uygulayarak değerlendirmektedir. Verilerin analizinde Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ve Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) kullanılmıştır. Analizler sonucunda, Dean'in Yabancılaşma Ölçeği'nin Türkiye'de uygulanacak araştırmalarda geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olarak kullanılabileceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yabancılaşma, Ölçek Uyarlama, Geçerlilik, Güvenilirlik.

TURKISH ADAPTATION OF DEAN'S ALIENATION SCALE: A VALIDITY AND RELIABILITY STUDY

ABSTRACT

This study aims to determine whether Turkish form of Dean's Alienation Scale (1961) is a reliable and valid questionnaire. The concept of alienation has been discussed for about half century in the management and organization field. Nevertheless in the national literature, alienation is being considered empirically just for a decade. This study analyzes the dimensions, reliability and validity of Dean's Alienation Scale, using the data gathered from a survey of 218 white-collar employees working in Adana. Exploratory Factor Analyses (EFA) and Confirmatory Factor Analyses (CFA) are used. Results show that Dean's Alienation Scale is a reliable and valid measurement tool in Turkey.

Keywords: Alienation, Scale Adaptation, Validity, Reliability.

---

* Sorumlu yazar

1. Giriş

Yabancılaşma kavramı, uzun dönemlerden bu yana çeşitli disiplinler altında farklı yazarlar tarafından ele alındığı için, kavramın içeriğinin sürekli değiştiği belirtilmekte, yabancılaşma ile ilgili olarak genel kabul görmüş bir tanıma ulaşılamadığı ifade edilmektedir (Johnson, 1973; Schacht, 2013). Fromm (1955:120) yabancılaşmayı, kişinin kendisinden uzaklaştığı ve yabancılaştığı deneyim durumu; Horowitz (1966) öncelikle nesnel dünyasından, ardından insanlardan ve son olarak da başka insanların dünyevi görüşlerden güçlü bir şekilde kopuş olarak tanımlamaktadır. Nettler (1959:672)'e göre ise yabancılaşmış birey, içinde bulunduğu toplumdaki çeşitliliğin, konunun hangi disiplin altında ele alındığından ve hangi dönemde incelendiğinden kaynaklandığı iddia edilmektedir (Mottaz, 1981:515; Clark, 1959:849). Bu nedenle bu çalışmada kavramın gelişim süreci, Kanungo (1982)'nin yabancılaşmaya ilişkin kronolojik çalışması rehberliğinde incelenmektedir. Söz konusu sıralama çerçevesinde; öncelikle yabancılaşmanın etimolojik ve teolojik temelleri ile politik teori ile beraber Hegel ve Marx perspektifi ile ilgili açıklamalara yer verilmektedir. Daha sonra sosyolojik yaklaşım kapsamında, Weber ve Durkheim'in yanı sıra günümüz sosyologlarının yabancılaşmaya ilişkin görüşleri incelenmiştir. Ardından analiz birimi olarak bireyi önceleyen ve duygular, inanç ve davranışlara odaklanan psikolojik yaklaşımlar ele alınmıştır.

Yabancılaşma kavramının etimolojik kökenine bakıldığında, Yunanca "alloiosis" ve eş anlamlısı "ekstasis" in Latince çevirisi olan "alienatio" kelimesinin bulunduğu görülmektedir. Yabancılaşma, kişinin "bir" e veya tanrı varlığına kavuşabilmesi için kendi varlığının üzerine çıkmasına dair süreci işaret etmektedir (Stack & Rotenstreich, 1991:3). Eski Yunan felsefesinde; Plotinus ve Augustine yabancılaşmayı tartışan filozoflar arasında yer almaktadır. Yabancılaşmanın önceleri teoloji alanında, metafizik bir çerçevede ele alındığı görülmektedir. Bu kapsamda yabancılaşmanın temeli, insanoğlunun kendi yarattığı putlara tapmasıyla açıklanmaktadır. İnsanın kendi benliği ile ancak putlara tapma yoluyla ilişki kurarak içsel zenginliğinden uzaklaşması yabancılaşma olarak yorumlanmıştır (Tolan, 1980:143). Ortaçağda yabancılaşma şeytani bir durum olarak nitelendirilmiş, tanrının yarattığı düzene karşı çıkma ve tanrıyı yeteri kadar sevmeme, yabancılaşma olarak nitelendirilmiştir (Ladner, 1967:235). Protestanlar da ilk günah nedeniyle insan ruhunun tanrıdan uzaklaşmasını, yabancılaşma şeklinde yorumlamıştır (Kon, 1967:507).

Yabancılaşmayı felsefi anlamda yorumlayarak kavramın günümüzdeki şekliyle kullanımına öncülük eden düşünür ise Hegel'dir (Salihoğlu, 2014:2; Kılıç, 1984:14; Yapıcı, 2004). Hegel'in anlayışına göre yabancılaşma, insanın fiziki ve ruhi varlığı arasındaki mesafenin açılması ile ilgilidir (Erkal, 1984:126). Hegel'e (1995:52-53) göre insan, üyesi olduğu doğanın dışında kendi bilinci ile ikinci bir dünya meydana getirir. Bu dünya onun tinsel dünyasıdır. Bu dünya içerisinde kendini özümsemeye çalışmaktadır. Ancak bireyi '*kendinden saklayan da yine kendisidir; kendi yabancılaşmasına mağrurdur, ondan zevk alır*' (Hegel, 1995:148). Dolayısıyla bireyin, yaşamını ve doğayı özümseyip kavrayamaması durumunda, içinde bulunduğu doğaya kolaylıkla yabancılaşabileceği söylenebilir (Şimşek, Çelik, Akgemci & Fettahloğlu, 2006:572; Develioğlu & Tekin, 2012:121).

Yabancılaşma kavramı, Hegel'den sonra Marx tarafından özellikle iktisadi yönüyle ele alınmış ve sosyolojik bir olgu olarak daha kapsamlı şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Marx'a göre emek, üretim sürecinde anlam kazanır, aktif hale gelir. Bu nedenle de üzerinde çalıştığı nesnelere anlam kazanamaz. İşçi dışsal ve duyumsal dünyayı emeğiyle uyumlaştırdıkça, hayatın anlamı kendisinden iki şekilde uzaklaşır. Birincisi, işçinin emeği hayatın anlamı haline gelir. İkincisi; emek, hayatın anlamı haline geldikçe işçi birey olarak kendisinden uzaklaşır, yabancılaşır. Emeğin işçiden ayrı bir olgu olması nedeniyle, işçi kendi varlığını doğrulamak yerine inkar eder, mutluluk yerine mutsuzluk yaşar, fiziksel ve mental enerjisini geliştirmek yerine, bedenini yıpratır ve zihnini kirletir. İşçinin emeği gönüllülüğe değil, mecburiyete dayandığından, emek bir ihtiyacın tatmini değil, yalnızca kendi dışındaki ihtiyaçların tatmini için bir araç haline gelir. İşçi nesnelere dünyasına bağlanıp, daha fazla ürettikçe daha az tüketir, daha fazla değer yarattıkça daha değersiz hale gelir ve kendisine yabancılaşır (Marx, 1844). Yabancılaşmanın tersine özgürlük, işçinin doğayı dönüştürebileceği, yaratıcı olabileceği, emek ile gerçekleşir.

Marx'a göre özgürlüğün önündeki engel, felsefi soyutlamalar değil; mülkiyet sistemi ve dolayısıyla emeğin yabancılaşmasıdır. Özel mülkiyet; emeğin yabancılaşmasına, emeğin yabancılaşması da bireyin yabancılaşmasına sebep olur (Marx, 1976:72). Maddi değerlerin önemi arttıkça, insanların iç dünyası değersizleşir. Özellikle Sanayi Devrimi'nin ardından teknolojinin üretim süreçlerine adaptasyonu ile işçi ne kadar üretirse, üretim artışına bağlı olarak emek de o kadar ucuz hale gelir (Marx, 1976:62). Bu çerçevede bireyin, işin süreçlerine kendini dahil edememesi ve iş hayatında kendini gerçekleştirememesi sonucunda verdiği tepki, yabancılaşma olarak tanımlanmaktadır (Tutar, 2010:179).

Marx'ın iktisadi ve sosyoloji temelli çalışmalarının ardından yabancılaşma; Weber, Durkheim, Mills, Fromm gibi düşünürler tarafından farklı perspektiflerle değerlendirilmiştir. Yabancılaşmaya konusu, yönetim ve organizasyon alanında ise özellikle 1950'lerden sonra gündeme gelmiştir (Seeman, 1983:171; Gillespie & Milet, 1977). Aslında İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, yabancılaşma kavramının, sol ideolojinin bir söylemi olarak yorumlanmasının (Renault, 2007:205) ve belirsiz bir kavram olmasının (Clark, 1959; Nair & Vohra, 2012) kavramın gelişimini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Bu duruma rağmen yabancılaşmanın, yalnızca üretim işletmelerinde çalışan işçiler ile sınırlı olmaması (Ollman, 1976:20) kavramın yönetim ve organizasyon alanındaki önemini artırmıştır. Nitekim Gerth ve Mills (1946:50) Weber'in görüşlerini yorumladıkları çalışmalarında; yabancılaşmanın, günümüzde mavi yakalılar olarak adlandırılan ve çalışma hayatında daha ziyade fiziki efor sarf ederek yer alan işçi sınıfı ile sınırlı olmadığını belirtmişlerdir. Weber perspektifinde; modern dönemde asker şiddetin, bilim adamı araştırmanın, kamu görevlisi kamu idaresinin özünden uzaklaşmaktadır. İşçi, üretim araçlarına yabancılaşırken; bürokratik örgütlerin varlığı ile asker şiddet araçlarına, bilim adamı araştırma araçlarına, kamu görevlisi de kamu idaresinin araçlarına yabancılaşmaktadır. Söz konusu katkılar ile yabancılaşma, farklı örgütlerde ve kademelerde çalışanları kapsayan geniş bir çerçevede ele alınmaya başlanmıştır (Kanungo, 1982:19). Bu bağlamda Nair & Vohra (2012:25) da yabancılaşmanın, örgütsel davranış disiplini altında ele alınması gereken bir konu olduğunu vurgulamışlardır. Çünkü yabancılaşma, çalışanların işlerine yönelik algıları ve davranışları arasındaki ilişkinin tespit edilmesi için belirleyicidir.

Yönetim ve organizasyon alanyazını incelendiğinde; Seeman (1959, 1967, 1975, 1983), Dean (1961), Argyris (1964), Aiken & Hage (1966), Drucker (1969), Braverman (1974), Ollman (1976), Lefkowitz & Brigando (1980) ve Podsakoff, Williams & Todor (1986) gibi araştırmacıların yabancılaşmayı gerek kavramsal gerekse görgül düzeyde ele aldıkları görülmüştür. Görgül çalışmalar; yabancılaşmanın, çalışanlardan beklenen; örgütsel bağlılık (Michaels, Cron, Dubinsky & Joachimsthaler, 1988; Hirschfeld & Field, 2000) ve iş tatmini (Aiken & Hage, 1966; Bacharach & Aiken, 1979; Baxter, 1982) gibi olumlu çıktılar üzerinde anlamlı ve negatif yönlü etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Yönetim ve organizasyon alanındaki çalışmalarda yabancılaşma, farklı ölçeklerle temsil edilmiştir. Uluslararası yazında bu ölçeklerden; Seeman (1959), Dean (1961) ve Hirschfeld & Field (2000) tarafından geliştirilen ölçeklerin uzun yıllardır kullanıldığı görülmektedir. Ulusal yazındaki çalışmalarda ise yabancılaşma kavramı ağırlıklı olarak yurtiçinde geliştirilen ölçekler aracılığıyla (Ör. Elma, 2003; Sanberk, 2003) incelenmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de; öğretmenler (Eryılmaz & Burgaz, 2011), hekimler (Ünal, Karlıdağ & Yoloğlu, 2001), hemşireler (Yetiş, 2013), akademisyenler (Otrar & Halaçoğlu, 2011), banka çalışanları (Tutar, 2010), sigorta sektörü çalışanları (Özler & Dirican, 2014), otel çalışanları (Tekin, 2012) gibi farklı gruplar örneklem olarak ele alınmıştır.

Bu çalışmanın odağında yer alan Dean (1961)’in geliştirdiği yabancılaşma ölçeğinin yurtiçinde, ikisi yüksek lisans tezi (Yalçın, 2009; Kınık, 2010) ve biri de ulusal makale (Atlı, Keldal & Sonar, 2015) olmak üzere, toplam üç çalışmada ele alındığı görülmektedir. Özellikle yurtdışında geliştirilmiş kavramsal bir yapıyı ifade eden ölçüm araçlarının farklı bir kültürde, temsil ettikleri kavramsal yapıdan uzaklaştıkları görülebilmektedir (Marsella, Dubanoski, Hamada & Morse, 2000:44). Dean (1961) tarafından geliştirilmiş olan ve ‘sıklıkla kullanılan’ bir ölçek olarak anılan (Burgoon, 1976; Calabrese, 1989; Calabrese & Adams, 1990; Shoho, Katims & Wilks, 1997), Türkiye’de geçerlilik ve güvenilirlik analizi yapılmamış olan yabancılaşma ölçeğinin, yurtiçinde kullanılmak üzere geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olup olmadığının belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışma, Dean (1961)’in geliştirdiği Yabancılaşma Ölçeği’nin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirliğini tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın sonuçları ile elde edilecek bulgular, aynı ölçek kullanılarak farklı kültürlerde gerçekleştirilecek olan araştırmaların sonuçları ile karşılaştırma yapabilmeye olanak sağlayabilir. Ayrıca araştırmanın, ülkemizde görgül olarak henüz çalışılmaya başlanan kavramın gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Dean’in Yabancılaşma Ölçeği

Dean (1961)’in Yabancılaşma Ölçeği toplam 24 ifadeden ve üç boyuttan oluşmaktadır. Boyutlardan güçsüzlüğün ve sosyal izolasyonun her birinin altında 9 ifade yer almaktadır. Kurnalsızlık boyutu ise 5 ifadeden oluşmaktadır. Likert tarzı hazırlanan ölçekteki her bir ifade için derecelendirmeler ‘Hiç katılmıyorum’dan ‘Tamamen Katılıyorum’a doğru sıralanan şekilde, toplam beş aralıkta sunulmuştur. Ölçekte 5 adet ters kodlu ifade yer almaktadır.

Ölçek geliştirme aşamasında; güçsüzlük, kurnalsızlık ve sosyal izolasyon boyutları ile ilgili olarak 70’den fazla görüşme ve yazın araştırması neticesinde, 139 adet ifade oluşturulmuş

ve Ohio State Üniversitesi'nde görev yapan uzmanlar tarafından bu ifadeler sadeleştirilmiş, ölçek nihai forma dönüştürülmüştür (Dean, 1961:756).

Dean (1961:754) güçsüzlük boyutunu Hegel, Marx & Weber'in çalışmalarına dayandırmaktadır. İşgücünün bir üretim faktörü olarak kendi işi üzerindeki kontrolü kaybetmesi, kendisine ait olmayan hedefler dışındaki alanlarda çaba sarf etmek zorunda kalması ile güçsüzleşeceği öne sürmektedir. Bununla birlikte, güçsüzlüğü yalnızca iş hayatındaki gelişmeler ile ilişkilendirmek yeterli değildir. Bu noktada güçsüzlüğün sosyal boyutu ile ilgili olarak şu açıklama dikkate değerdir:

'20. Yüzyılda bireyler, tarihsel süreçte hiç olmadıkları kadar kamusal konulara müdahil olmuşlardır. Ancak 'sıradan' insanlar, mutluluklarını ve hayatlarının bağlı olduğu olayları etkileme, hatta anlayabilmeleri ihtimalinin en düşük seviyede olduğunu hissetmektedirler' (Kris & Leites, 1950:283).

Kuralsızlık boyutu, Durkheim'in anomi kavramına dayanmaktadır. Durkheim'a göre hızlı ekonomik değişimler ile birlikte geçmişte geçerli olan ve bireylere yön veren normlar zamanla anlamsız hale gelmektedir. Kurallarda yaşanan değişim ile birey; endişe, grup standartlarından ayrılma ve anlamsızlık hisleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Sonuç olarak bireyin, çevresi ile olan bağları zayıflar (Brown, Higgins & Paulsen, 2003:3) ve sosyal bir varlık olan birey çevresinden uzaklaşır, yabancılaşır (Tutar, 2010 :191).

Dean (1961) sosyal izolasyon (yalıtılmışlık) boyutunun açıklanması noktasında da anomi kavramının kullanılabilirliğini belirtmiştir. Gruptan ayrılma ya da grup standartlarından kopma durumlarında sosyal izolasyon ortaya çıkabilmektedir. Sosyal izolasyon; bireyin, insanlarla sosyal ilişkide bulunmaktan imtina etmesi ile kendini gösterir ve bireyin psikolojik durumundan ya da içinde bulunduğu çevreden kaynaklanabilir (Elma, 2003:36).

2.1. Ölçeğin Türkçe'ye Uyarlanması Süreci

Araştırma kapsamında öncelikle dil geçerliliği ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Ölçek; yönetim ve organizasyon alanındaki akademisyenlerin görüşleri alınarak Türkçe'ye uyarlanmış, sonrasında ifadeler anlam ve bütünlük açısından kontrol edilerek birleştirilmiş ve taslak form elde edilmiştir. Ardından, ölçeğin yeniden İngilizce'ye çevirisi (back translation) ile elde edilen ifadeler, ölçeğin özgün formundaki ifadelerle karşılaştırılmıştır. Düzeltmeler gerçekleştirildikten sonra ölçek formu tekrar Türkçe'ye çevrilmiştir. İfadelerin anlaşılabilirliği bir kere daha değerlendirildikten sonra, ölçek nihai formunu almıştır.

Çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan anket formundaki eksikliklerin ve belirsizliklerin tespit edilmesi yanında verilerin elde edilmesinde oluşabilecek muhtemel aksilikleri önceden görebilmek adına ön test (pilot uygulama) yapılmıştır. Ön test uygulamasında, katılımcıların anket ile ilgili eleştirileri ve önerileri de öğrenilmeye çalışılmıştır. Ön test sürecinde katılımcıların, dini inançları ile ilgili *'O kadar çok din var ki insan hangisine inanacağını şaşırılmaktadır.'* şeklindeki ifadeye cevap verirken tereddütte kaldıkları, test sonucunda ise sözü geçen ifadeye ilişkin olarak eksik cevapların yoğunlaştığı görülmüştür. Ayrıca Dodder (1969)'in çalışmasında .12 faktör yüküyle güçsüzlük boyutuna yüklenen *'Sıcak bir savaşı önlemek için benim yapabileceğim hemen hiçbir şey yok.'* ifadesi ön

test sonucunda katılımcılar tarafından anlaşılır bulunmamıştır. Tesadüfi olmayan kayıp verinin ortaya çıkması nedeniyle, esas uygulama sürecinde ölçüm yanlılığının ortaya çıkmaması için bu ifadeler Graham (2009)'in önerileri dikkate alınarak esas uygulamada kullanılacak anket formundan çıkarılmıştır.

3. Anket Formunda Yer Alan Diğer Ölçekler

Yabancılaşma Ölçeği'nin ayrışma geçerliliğinin tespiti için; İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği (Intent-to-Turnover Scale), Maslach Tükenmişlik Ölçeği'nin (Maslach Burnout Inventory-MBI) duygusal tükenme alt boyutu ve Michigan İşyeri Değerlendirme Ölçeği'nin (Michigan Organizational Assessment Questionnaire) iş tatmini alt boyutu kullanılmıştır. Katılımcıların işten ayrılma niyetleri; Bluedorn (1982) tarafından geliştirilen İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği (Intent-to-Turnover Scale) ile ölçülmüştür. Ölçekte 3 ifade yer almakta olup Türkçe formunun güvenilirlik katsayısı (Cronbach's alfa) $\alpha=0,87$ düzeyindedir (Güres & Sökmen, 2015). Katılımcıların duygusal tükenmişlik düzeyleri, Maslach & Jackson (1981) tarafından geliştirilen ve toplam 3 boyuttan oluşan Maslach Tükenmişlik Ölçeği (Maslach Burnout Inventory-MBI) içerisinde yer alan duygusal tükenme boyutuna ilişkin 9 ifade ile ölçülmüştür. Ölçeğin Türkiye'de geçerlik ve güvenilirlik çalışması Ergin (1992) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmada iş tatminini ölçmek için Cammann, Fichman, Jenkins & Klesh (1979) tarafından geliştirilen Michigan İşyeri Değerlendirme Ölçeği'nin (Michigan Organizational Assessment Questionnaire) iş tatmini alt ölçeğinden (Job Satisfaction Subscale-MOAQJSS) yararlanılmıştır. 3 ifadeden oluşan bu ölçek, Bowling & Hammond (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışma neticesinde geçerli ve güvenilir bir ölçek olarak değerlendirilmiştir. Anketlerdeki tüm ifadeler beşli likert ölçeğindedir. Anket formunda son olarak katılımcılara ait cinsiyet, eğitim durumu, tecrübe ve yaş aralıkları bilgilerini içeren demografik sorulara yer verilmiştir.

4. Araştırma Yöntemi

Araştırmada kullanılan veriler, Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi tezsiz yüksek lisans programlarında öğrenim gören ve özel sektörde çalışan öğrenciler aracılığıyla kolayda örneklem yoluyla elde edilmiştir. Öğrencilerden, anket formlarını çalıştıkları işyerlerindeki beyaz yakalı çalışanlara (orta ve üst düzey yöneticilere) uygulamaları istenmiş ve toplamda 231 anket elde edilmiş, ancak 13 adet anket formu eksik doldurulduğu için analizi dışı bırakılmıştır.

Verilerin incelenmesi aşamasında eksik değerler, normallik varsayımı, çoklu doğrusal bağlantı ve ortak yöntem sapması sorunları ele alınmıştır. Katılımcıların, bazı ifadelerle ilişkin görüş bildirmedikleri görülmüştür. Eksik değerler olarak adlandırılan bu değerler, anket formundaki toplam ifadelerle verilen yanıtların %1'inin altındadır. Söz konusu oran itibarıyla, eksik değerlerin önemli bir problem yaratmadığı kanaatine varılmıştır (Acuna & Rodriguez, 2004:639). Eksik değerlere, buldukları grubun ortalamaları yazılarak verilerin tamamı analize uygun hale getirilmiştir.

Yabancılaşma ölçeği ifadelerinin basıklık ve çarpıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında yer aldığı ve normal dağılıma yakınsadığı görülmüştür. Normallik varsayımı kapsamında 'unengaged responses' olarak anılan ve bir katılımcının her bir ifade için aynı düzeyde görüş beyan etmesi ile kendini gösteren sorunu sınamak için ise ölçeğin her bir ifadesi incelenmiş, standart sapması "0" olan anket olmadığı görülmüştür.

Çoklu doğrusal bağlantı sorunu için faktör korelasyon değerlerinin +.9 ile -.9 değerleri arasında olduğu izlenmiştir. Dolayısıyla verilere ilişkin çoklu doğrusal bağlantı sorunu olmadığı kanaatine varılmıştır (Yong & Pearce, 2013; Ghadi, Alwi, Bakar & Talib, 2012:140). Son olarak, ankette kullanılan ölçeklerin tamamı 5’li likert düzeninde hazırlanmış olduğu için, ortak yöntem sapması olup olmadığına bakılmıştır. Bu amaçla, Harman’ın tek faktör testi (Podsakoff, MacKenzie, Lee & Podsakoff, 2003:889) gerçekleştirilmiştir. Ölçekteki tüm ifadeler için döngüsel faktör analizi gerçekleştirilmiş ve boyutlar incelenmiştir. Öz değeri 1’den büyük olan toplam 6 boyut belirlenmiş olup birinci boyutun toplam varyansın .23’ünü açıkladığı görülmüştür. İlk boyut toplam varyansın çoğunluğuna karşılık gelmediğinden, bu çalışmada ortak yöntem sapması sorununun olmadığı görülmüştür.

5. Bulgular ve Yorumlar

5.1. Betimsel İstatistikler

Yabancılaşma olgusunun, sadece mavi yakalı çalışanlarla sınırlı kalmayıp Gerth & Mills (1946:50)’in ve Kanungo (1982:19)’nun belirttikleri üzere beyaz yakalı çalışanlarda da geçerli olması nedeniyle, Adana ilinde özel sektörde faaliyet gösteren işletmelerdeki orta ve üst düzey yöneticiler örneklem hedefi olarak belirlenmiştir. Örnekleme ilişkin betimsel istatistikler Tablo 1’de sunulmaktadır.

Tablo 1: Örneklemin Demografik Özellikleri

Özellikler	n	%	Özellikler	n	%
<i>Cinsiyet</i>			<i>Tecrübe</i>		
Erkek	177	81	5 yıla kadar	83	38
Kadın	41	19	6-10 yıl	96	44
			11 yıl ve üzeri	39	18
<i>Eğitim Durumu</i>			<i>Yaş</i>		
Lise	39	18	25 ve altı	79	36
Önlisans	62	28	26-35	71	33
Lisans ve Üzeri	117	54	36 ve üstü	68	31

5.2. Açıklayıcı Faktör Analizi

Dean (1961)’in yabancılaşma ölçeğinin özgün formu üç boyuttan oluştuğu için, öncelikle örneklemin ölçeği hangi boyutlarda algıladığı AFA ile tespit edilmiştir. Ardından geçerlilik ve güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Dean (1961)’in yabancılaşma ölçeği, özellikle uluslararası yazında uzun yıllardır kullanılmış ve faktör yapısı defalarca ortaya konulmuştur. Ancak söz konusu araştırmalara katılanların algılarının, Türkiye’deki örneklem ile farklılık gösterebileceği düşünülmüştür. Dolayısıyla her ne kadar ölçeğin faktör yapısı belirlenmiş durumda olsa da bu çalışmanın örnekleminin faktör yapısını nasıl algıladığı araştırılmıştır. Keşfedici faktör analizlerinde, maximum likelihood metodu ve direct oblimin döndürmesi kullanılmıştır.

Verilerin faktör analizi için uygunluğu içinse, Kaiser Meyer Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett küresellik (sphericity) testi gerçekleştirilmiştir. KMO testi, değişkenler arasındaki anlamlı korelasyonların düzeyini test eder (Hair, Black, Babin, Anderson & Tatham, 2005). KMO ölçütü .9 ve üzerinde ise mükemmel, .80 ile .89 arasında ise çok iyi, .70 ile .79 arasında ise iyi, .60 ile .69 ise orta, .50 ile .59 arasında ise zayıf korelasyonlar söz konusudur. KMO, .50'nin altında ise verilerin faktör analizi için uygun olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü .50'nin aşımında bir oran 'kabul edilemez' bir oran olarak ifade edilmektedir (Kalaycı, 2006:322). Genel olarak KMO değerinin .70'e eşit veya bu orandan büyük olmasının beklendiği söylenebilir (Hair vd., 2005). Ölçeğin KMO değeri .87 ile iyi seviyededir. Korelasyon matrisinin birim matrise eşit olup olmadığını test eden Bartlett'in Küresellik Testi'nin sonucu da anlamlıdır ($p < .05$). Dolayısıyla değişkenlere ilişkin korelasyonların anlamlı olduğu ve ölçeğin faktör analizine uygun olduğu görülmüştür. Ayrıca bir ölçeğe faktör analizi uygulanması için örneklem büyüklüğünün, ölçekteki ifade sayısının en az 5 katı olması gerektiği vurgulanmaktadır (Tavşancıl & Keser, 2002). Bu çalışmada ifade sayısının yaklaşık 11 katı büyüklükteki bir örnekleme çalışıldığı için, faktör analizi için yeterli örneklem büyüklüğünün sağlandığı söylenebilir.

Faktör analizi neticesinde elde edilen bulgular Tablo 2'de yer almaktadır. Özgün formu 3 boyuttan oluşan ölçeğin, bu çalışmada da 3 boyutlu bir yapı gösterdiği görülmüştür. Ancak faktör analizinin ardından, düşük düzeyde faktör yüküne sahip olan ya da aynı anda birden fazla faktör altında yer alan (binişik) ifadeler tespit edilmiştir. '*Bir fırsat yakalanmadığı takdirde, terfi imkanı oldukça düşüktür.*', '*Günlük hayatımız bizi o kadar çok kısıtlıyor ki kişisel meseleler için bile fazla seçim hakkı kalmıyor.*' şeklindeki ifadeler orijinal ölçekte güçsüzlük boyutuna yüklenmekte olup çalışmada düşük faktör yüküne sahip olmaları nedeniyle analiz dışı bırakılmıştır. Nihai olarak 20 adet ölçek ifadesi analiz kapsamına alınmıştır.

AFA sonuçlarına göre; sosyal izolasyon faktörü altında 9, güçsüzlük boyutu altında 6 ve kuralsızlık boyutu altında ise 5 ifade bulunmaktadır. Maddelerin faktör yük değerleri .61 ile .91 arasında değişmektedir. Üç boyutun birlikte açıkladığı varyans ise %55 seviyesindedir.

5.3. Güvenilirlik ve Geçerlik Bulguları

Dean (1961)'in yabancılaşma ölçeğinin güvenilirliğinin analizinde içsel tutarlılık analizine odaklanılmıştır. İçsel tutarlılık, ölçekteki maddeler arasındaki korelasyon değerlerini dikkate alır (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu & Yıldırım, 2010:123-124). İçsel tutarlılık için Cronbach Alfa katsayısı incelenmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa değeri .88 ile yüksek seviyede bulunmuştur. Ölçekten çıkarıldığında, güvenilirliği artıran ifade bulunmamaktadır. Yabancılaşma ölçek ifadeleri güvenilirlik analizine tabi tutulmuş ve biri (S18) hariç olmak üzere hepsinin madde toplam korelasyonlarının .4'ün (Gliem & Gliem, 2003:86) üzerinde olduğu görülmüştür. Yabancılaşma Ölçeği için hesaplanan güvenilirlik değerleri, Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 2: Yabancılaşma Ölçeği'nin Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Yabancılaşma Ölçeği Göstergeleri	Sosyal Yalıtılmışlık	Güçsüzlük	Kuralsızlık	Açıklanan Varyans
- İnsan, doğası gereği arkadaş canlısı ve yardımseverdir. (R)	,660			
- Yaşadığımız dünya aslında dostane bir yerdir. (R)	,647			
- Günümüzde gerçek arkadaşlar bulmak, geçmişe kıyasla çok daha kolaydır. (R)	,803			
- Bir kişi arkadaş canlısı ise, her zaman arkadaş bulabilir. (R)	,628			
- Bugünlerde insanları bir arada tutan bağların sayısı azalmıştır.	,737			%29
- Günümüzde insanlar nadiren yalnızlık hissediyorlar. (R)	,723			
- Bazen kendimi dünyada tamamen yalnız hissediyorum.	,643			
- Arkadaşlarım, beni istediğim sıklıkta dışarı davet etmezler.	,621			
- Arkadaşlarımı istediğim sıklıkta ziyaret edemiyorum.	,620			
- Bugünün çocuklarının geleceği hakkında kaygılanıyorum.	,624			
- Bazen diğer insanların beni kullandığı duygusuna kapılıyorum.	,608			
- Küçük bir çocuğun yetiştirilmesinden sorumlu olmak endişe vericidir.	,657			
- Bugünlerde verilecek o kadar çok karar var ki, bazen patlayacak gibi oluyorum.	,774			%17
- İnsanlar çarkların içerisine girmiş, düzenin birer parçası haline gelmiş durumdadır.	,710			
- Gelecek çok kasvetli görünüyor.	,892			
- Genelde hayatta ne elde ettiğin, nasıl elde ettiğinden daha önemlidir.			,712	
- İnsanların düşünceleri o kadar sık değişiyor ki günün birinde güveneceğimiz bir şey kalacak mı diye merak ediyorum.			,607	
- Her şey görecelidir ve yaşamın kesin kuralları yoktur.			,615	%9
- Sıklıkla hayatın gerçek anlamının ne olduğunu düşünüyorum.			,662	
- Bugünlerde birinin emin olabileceği bir şey varsa, o da hiçbir şeyden emin olamayacağıdır.			,910	
Toplam				%55

Ters kodlu sorular (R) ile gösterilmiştir.

Tablo 3: Yabancılaşma Ölçeği Güvenilirlik Değerleri

Ölçek İfadeleri	İlgili Madde Silindiğinde Ölçeğin Ortalaması*	Düzeltilmiş Madde-Toplam Korelasyonu	Çoklu Korelasyonun Karesi (r ²)	İlgili Madde Silindiğinde Cronbach Alfa Değeri**
S1	64,3349	,428	,426	,871
S2	63,8532	,480	,430	,869
S3	63,5229	,542	,625	,867
S4	64,0367	,468	,493	,870
S5	63,8532	,469	,518	,870
S6	63,8349	,504	,514	,869
S7	63,9083	,540	,513	,867
S8	64,1651	,481	,402	,869
S9	63,6651	,468	,426	,870
S10	63,5046	,472	,429	,870
S11	63,4312	,540	,462	,867
S12	63,5780	,445	,474	,871
S13	63,4358	,519	,608	,868
S14	63,5596	,434	,563	,871
S15	63,3716	,604	,709	,865
S16	63,6147	,403	,478	,872
S17	63,1927	,511	,476	,868
S18	63,4817	,308	,366	,876
S19	63,4817	,477	,521	,870
S20	63,3486	,466	,628	,870

* Katılımcıların Sayısı; N = 218; Ölçekteki karşılıklar, 1 = Hiç Katılmıyorum 5 = Kesinlikle Katılıyorum

** Standardize Edilmiş Cronbach Alfa Değeri, (μ)= 0.877

Yabancılaşma ölçeği ile birlikte ayrışma geçerliliği için anket formuna eklenen; İşten Ayrılma Niyeti Ölçeği'nin, Maslach Tükenmişlik Ölçeği'nin duygusal tükenme boyutunun ve Michigan İşyeri Değerlendirme Ölçeği'nin iş tatmini alt boyutunun ortalama, varyans ve Cronbach Alfa katsayıları Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4: Ölçeklerin Ortalama, Varyans ve Cronbach Alfa Değerleri*

Ölçek İsmi	İfade Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Cronbach Alfa
Yabancılaşma	20	3.35	.59	.88
Sosyal Yalıtılmışlık	9	3.10	.74	.88
Güçsüzlük	6	3.53	.83	.86
Kuralsızlık	5	3.58	.91	.84
İşten Ayrılma Niyeti	3	1.81	1.37	.76
Duygusal Tükenme	9	2.09	1.21	.82
İş Tatmini	3	4.07	0.76	.81

* Katılımcıların Sayısı; N = 218; Ölçekteki karşılıklar, 1 = Hiç Katılmıyorum 5 = Kesinlikle Katılıyorum

Araştırma sonuçları alanyazına paralel olarak yabancılaşma ölçeği ile çalışanların işten ayrılma niyeti ve duygusal tükenmişlik düzeyleri arasında pozitif, iş tatmini arasında ise negatif ilişkiyi göstermektedir (Bknz. Tablo 5). Korelasyon değerleri, ayrışma geçerliliğinin sağlandığını göstermektedir. Ölçek faktör yüklerinin .7'den büyük olması da birleşme geçerliliğini destekler niteliktedir.

Tablo 5: Yabancılaşma Ölçeği'nin Diğer Ölçeklerle İlişkisi

	İşten Ayrılma Niyeti	Duygusal Tükenme	İş Tatmini
Yabancılaşma	.45*	.31*	-.54*

*p<.01

Yapılan analizler neticesinde Yabancılaşma Ölçeği'ne ilişkin birleşme ve ayrışma geçerlilik kriterlerinin sağlandığı düşünülmektedir.

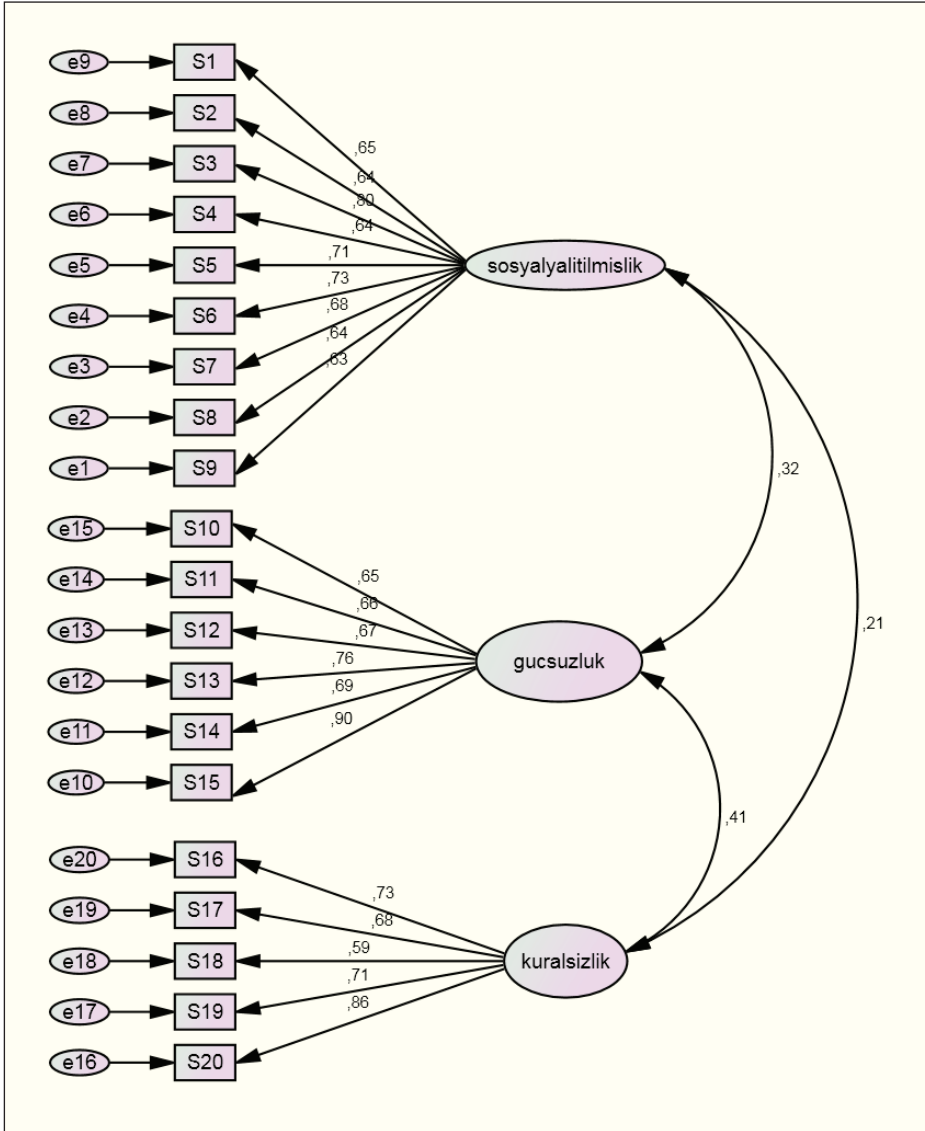
5.4. Doğrulayıcı Faktör Analizi

Doğrulayıcı faktör analizinin, bir ölçeğin faktör analitik yapısını; alfa katsayısı, madde toplam korelasyonları ve açıklayıcı faktör analizi gibi geleneksel yöntemlerden daha sağlıklı şekilde değerlendirdiği belirtilmektedir (Gerbing & Anderson, 1988:186). Bu çalışmanın amacı Dean'in (1961) geliştirdiği yabancılaşma ölçeğinin Türkçe formunu araştırmak olduğundan, verilere doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Dean'in (1961) orijinal ölçekte üç boyutta ele aldığı yapı ile birlikte yabancılaşmayı tek boyutta değerlendiren alternatif yapı (model) analize tabi tutulmuştur.

Herhangi bir araştırma modeli, anlamlı ve geçerli sonuçlar verebilir. Ancak bu sonuçlara bakılarak, söz konusu modelin alternatif modellere göre daha iyi olduğu öne sürülemez. Alternatif modellerin de test edilmesi ve araştırmada öne sürülen model ile karşılaştırılması gerekir (Anderson & Gerbing, 1988). Bu araştırmada alternatif model olarak, ölçeğin tek boyutlu hali ele alınmıştır.

DFA sürecinde öncelikle Şekil 1’de görülen ölçüm modeli AMOS adlı istatistiki bilgisayar programına tanımlanmıştır. Öncelikle uygun olmayan tahminlerin (offending estimates) olup olmadığı incelenmiştir (Hair vd., 2005:796). Sonuç olarak 1’e çok yakın veya 1’in üstünde standart katsayılar, negatif ya da anlamsız hata varyansları, |2.50| değerinden büyük olmaması gereken standart hata değerleri gibi sıkıntılı tahminler gözlemlenmemiştir. Ardından tek boyutlu yapı da DFA’ya tabi tutulmuştur.

Şekil 1: Doğrulatory Faktör Analizi

DFA'nın uyum ölçütlerinin sunumunda Hu & Bentler (1999)'in ikili ölçüm sunumu kullanılmıştır. Buna göre TLI, BL89, RNI, CFI veya Gamma Hat ölçütlerinden biri ve SRMR ve RMSEA ölçütlerinin sunumu gerekmektedir. Ölçüm modellerinin iyiliğine yönelik oranlar Tablo 6'da sunulmaktadır. Ölçütlerin referans değerleri ile ilgili olarak Hair vd. (2005:753) temel alınmıştır.

Tablo 6: Ölçüm Modeli Uyum İyiliği Sonuçları

Uyum İyiliği Ölçütleri	Referans Değerler	Tek Boyutlu Yapı	Üç Boyutlu Yapı
CMIN/DF	<5 kabul edilebilir <2 iyi	6.63	1.72
P değeri	-	.00	.00
CFI	≥.90	.49	.94
RMSEA	≤.07	.16	.06
SRMR	<.06	.15	.06
TLI	≥.90	.43	.93

DFA analizi bulgularına göre tek boyutlu yapının ölçüm modeli iyiliği sonuçları; negatif ya da anlamsız hata varyansları, 1'e çok yakın veya 1'in üstünde standart katsayılar, 12.501 değerinden büyük olmaması gereken standart hata değerleri gibi sıkıntılı tahminler ile faktör yükleri incelendiğinde tek boyutlu yapının kabul edilebilir sonuçlar vermediği görülmüştür. Bu nedenle alanyazına paralel olarak yabancı ölçeğini üç alt boyutta inceleyen yapı desteklenmiştir. Bu yapıya göre standartlaştırılmış regresyon katsayıları .59 ile .90 arasında değişen değerler almıştır. Yabancılaşma ölçeği ifadelerine ilişkin standardize edilmiş regresyon katsayıları Şekil 1'de görülmektedir.

6. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma, Dean (1961) tarafından geliştirilen yabancılaşma ölçeğinin Türkçe formunun, geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olup olmadığını incelemektedir. Araştırma bulguları; yabancılaşma ölçeğinin içsel tutarlılığı olan, üç faktörlü bir ölçek olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın ön test sürecinde dini inançlar ile ilgili 'O kadar çok din var ki insan hangisine inanacağını şaşırmaktadır.' ve 'Sıcak bir savaşı önlemek için benim yapabileceğim hemen hiçbir şey yok.' ifadeleri, katılımcılar tarafından anlaşılır bulunmamış ve analize dahil edilmemiştir. Çünkü tesadüfi olmayan kayıp verinin ortaya çıkma durumu, yabancılaşma gibi hassas bir konu analiz edilirken dikkate alınmalıdır. Nitekim katılımcılar bu soruların bireysel dini ve politik tercihlerini sorguladığını, bu nedenle de bu sorulara ilişkin görüş beyan etmekten kaçındıklarını ifade etmişlerdir.

Ayrışma geçerliliğini sınamak amacıyla kullanılan duygusal tükenmişlik alt ölçeği, işten ayrılma niyeti ölçeği ve iş tatmini alt ölçeği kullanılmıştır. Analizler neticesinde yabancılaşma ile duygusal tükenme ve işten ayrılma niyeti arasında pozitif, yabancılaşma ve iş tatmini arasında

ise negatif korelasyon bulunmuştur. Birleşme geçerliliği ile ilgili olarak gerçekleştirilen diğer analizler de dikkate alınarak, ayırışma ve birleşme geçerliliğinin sağlandığı kanaatine varılmıştır.

Yabancılaşma ölçeği açımlayıcı faktör analizine tabi tutulmuş ve alanyazına paralel olarak üç boyut ortaya çıkmıştır. Ancak 'Bir fırsat yakalanmadığı takdirde, terfi imkanı oldukça düşüktür', 'Günlük hayatımız bizi o kadar çok kısıtlıyor ki kişisel meseleler için bile fazla seçim hakkı kalmıyor' ifadeleri, düşük faktör yükleri nedeniyle analiz dışı bırakılmıştır. Bu durum Dean (1961) tarafından geliştirilmiş olan yabancılaşma ölçeğinin, farklı örneklemeler üzerinde tekrarlanarak geçerliliğinin artırılması gerekliliğini göstermektedir. Türkiye'de, Dean (1961)'in geliştirdiği yabancılaşma ölçeği, öğretmenlere ve öğrencilere uygulanmıştır (Yalçın, 2009; Kınık, 2010; Atlı vd., 2015). Bu çalışma Adana'da beyaz yakalı çalışanlar (orta ve üst düzey yöneticiler) üzerinde yapılmıştır. Mavi yakalı çalışanlar ve diğer illerde bulunanlar üzerinde anketin uygulanması ile sonuçların genellenebileceği söylenebilir.

Bu çalışmada güvenilirlik, içsel tutarlılığa odaklanılarak (Cronbach Alfa katsayısı ile) test edilmiştir. Bundan sonraki çalışmalarda, testin güvenilirliğinin artırılması için, test-tekrar test (test-retest) yapılması önerilmektedir. Bu çalışmanın bulguları Dean (1961)'in geliştirdiği yabancılaşma ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu varsayımını desteklemektedir. Ancak ölçeğe ilişkin iyileştirmeler yapılabilir. Örneğin açıklanan toplam varyansın %55 düzeyinde kalması nedeniyle ileride yapılacak olan çalışmalarda farklı ölçeklerden alınacak ölçek ifadelerinden yararlanılarak açıklanan toplam varyans artırılabilir.

Kaynakça

- Acuna, E., & Rodriguez, C. (2004). The treatment of missing values and its effect on classifier accuracy. In D. Banks, L. House, F. R. McMorris, P. Arabie, W. Gaul (Eds.), *Classification, clustering, and data mining applications* (pp. 639-647). New York: Springer Berlin Heidelberg.
- Aiken, M., & Hage, J. (1966). Organizational alienation: A comparative analysis. *American Sociological Review*, 31(4), 497-507.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: SPSS uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin*, 103(3), 411-423.
- Argyris, C. (1964). *Integrating the individual and the organization*. New York and London: John Wiley.
- Atlı, A., Keldal, G., & Sonar, O. (2015). Üniversite öğrencilerinin yabancılaşma ile yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişki. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(29), 149-160.
- Bacharach, S. B., & Aiken, M. (1979). The impact of alienation, meaninglessness, and meritocracy on supervisor and subordinate satisfaction. *Social Forces*, 57(3), 853-870.
- Baxter, B. (1982). *Alienation and authenticity: Some consequences for organized work*. London: Tavistock Publications.
- Bell, D. (1959). The "rediscovery" of alienation: some notes along the quest for the historical Marx. *The Journal of Philosophy*, 56(24), 933-52.

- Bluedorn, A. C. (1982). A unified model of turnover from organizations. *Human Relations*, 35(2), 135–153.
- Bowling, N. A., & Hammond, G. D. (2008). A meta-analytic examination of the construct validity of the Michigan organizational assessment questionnaire job satisfaction subscale. *Journal of Vocational Behavior*, 73(1), 63-77.
- Braverman, H. (1974). Labor and monopoly capital. New York: Monthly Review Press.
- Brown, M., Higgins, K., & Paulsen, K. (2003). Adolescent alienation: What is it and when can educators do about it?. *Intervention in School and Clinic*, 39(1), 1-9.
- Burgoon, J. K. (1976). The unwillingness to communicate scale: Development and validation. *Communications Monographs*, 43(1), 60-69.
- Calabrese, R. L. (1989). The effects of mobility on adolescent alienation. *The High School Journal*, 73(1), 41-46.
- Calabrese, R. L., & Adams, J. (1990). Alienation: A cause of juvenile delinquency. *Adolescence*, 25(98), 435-440.
- Cammann, C., Fichman, M., Jenkins, D., & Klesh, J. (1979). *The Michigan organizational assessment questionnaire*. University of Michigan: Ann Arbor Press.
- Clark, J. P. (1959). Measuring alienation within a social system. *American Sociological Review*, 24(6), 849-852.
- Dean, D. G. (1961). Alienation: Its meaning and measurement. *American Sociological Review*, (26)5, 753-758.
- Develioğlu, K., & Tekin, Ö. A. (2012). Otel çalışanlarının yabancılaşma düzeyinin demografik özellikler kapsamında incelenmesi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(3), 121-128.
- Dodder, R. A. (1969). A factor analysis of Dean's alienation scale. *Social Forces*, 48(2), 252-255.
- Drucker, P. F. (1969). *The age of discontinuity: Guidelines to our changing society*. New York: Harper and Row.
- Elma, C. (2003). *İlköğretim okul öğretmenlerinin işe yabancılaşması (Ankara ili örneği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ergin, C. (1992) Doktor ve hemşirelerde tükenmişlik ve Maslach tükenmişlik ölçeğinin uyarlanması. İçinde R. Bayraktar, İ. Dağ (ed.), VII. *Ulusal psikoloji kongresi bilimsel çalışmaları*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını.
- Erkal, M. (1984). *Sosyal meselelerimiz ve sosyal değişme*. Ankara: Mayaş Yayınları.
- Eryılmaz, A., & Burgaz, B. (2011). Özel ve resmi lise öğretmenlerinin örgütsel yabancılaşma düzeyleri. *Eğitim ve Bilim*, 36(161), 271-286.
- Fromm, E. (1955). *The Sane society*. New York: Rinehart.
- Gerbing, D. W., & Anderson, J. C. (1988). An updated paradigm for scale development incorporating unidimensionality and its assessment. *Journal of Marketing Research*, 25 (May), 186-192.
- Gerth, H. H., & Mills, C. W. (1946). *From Weber: Essays in sociology*. New York: Oxford Press.

- Ghadi, I., Alwi, N. H., Bakar, K. A., & Talib, O. (2012). Construct validity examination of critical thinking dispositions for undergraduate students in university Putra Malaysia. *Higher Education Studies*, 2(2), 138-145.
- Gillespie, D. F., & Mileti, D. S. (1977). Technology and the study of organizations: An overview and appraisal. *Academy of Management Review*, 2(1), 7-16.
- Gliem, J. A., & Gliem, R. R. (2003). *Calculating, interpreting, and reporting Cronbach's alpha reliability coefficient for Likert-type scales*. In Paper Presented at the Midwest Research-to-Practice Conference in Adult, Continuing, and Community Education, 82-88, Columbus Press: Ohio State University.
- Graham, J. W. (2009). Missing data analysis: Making it work in the real world. *Annual Review of Psychology*, 60, 549-576.
- Güres, C. G., & Sökmen, A. (2015). Yönetici liderlik yaklaşımının çalışanın örgütsel bağlılığı, iş tatmini ve işten ayrılma niyeti üzerine etkisi: Türkiye'deki ceza infaz kurumlarında bir uygulama. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 59-74.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2005). *Multivariate data analysis*. 6th edition, NJ: Pearson Prentice Hall.
- Hegel, G. W. F. (1995) *Tarihte Akıl*. (Çev. Ö. Sözer). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Hirschfeld, R. R., & Feild, H. S. (2000). Work centrality and work alienation: Distinct aspects of a general commitment to work. *Journal of Organizational Behavior*, 21(7), 789-800.
- Horowitz, I. L. (1966). On alienation and the social order. *Philosophy and Phenomenological Research*, 27(2), 230-237.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- Johnson, F. (1973). *Alienation: Concept, term, and meanings*. New York: Seminar Press Inc.
- Kalaycı, Ş. (2009). *SPSS Uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. İstanbul: Asil Yayın Dağıtım.
- Kanungo, R. N. (1982). *Work alienation: An integrative approach*. New York: Praeger Publishers.
- Kılıç, S. (1984). *Yabancılaşma: İnsana karşı toplumsal süreç*, İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası.
- Kınık, F. Ş. F. (2010). *Öğretmenlerin yabancılaşma algıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kon, I. S. (1967). The concept of alienation in modern sociology. *Social Research*, 34(3), 507-528.
- Kris, E. & Leites, N. (1950). Trends in twentieth century propaganda. In B. Berelson, M.J. Glencoe (Eds.), *Reader in public opinion and communication*. Glencoe, Illinois: The Free Press.
- Ladner, G. B. (1967). Homo viator: Mediaeval ideas on alienation and order. *Speculum*, 42(2), 233-59.
- Lamb, R. (1973). Adam Smith's concept of alienation. *Oxford Economic Papers*, 25(2), 275-285.

- Lefkowitz, J., & Brigando, L. (1980). The redundancy of work alienation and job satisfaction: Some evidence of convergent and discriminant validity. *Journal of Vocational Behavior*, 16(1), 115-131.
- Mann, S. (2001). Alternative perspectives on student learning: Alienation and engagement. *Studies in Higher Education*, 26(1), 7-19.
- Marsella, A. J., Dubanoski, J., Hamada, W. C., & Morse, H. (2000). The measurement of personality across cultures: Historical, conceptual, and methodological issues and considerations. *American Behavioral Scientist*, (44)1, 41-62.
- Marx, K. (1976). *1844 El yazmaları: Ekonomi politik ve felsefe*. (Çev. K. Somer). 1. Baskı, Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K. (1844). *Economic and philosophic manuscripts of 1844*. (Çev. M. Milligan Amherst). New York: Prometheus Books.
- Michaels, R. E., Cron, W. L., Dubinsky, A. J., & Joachimsthaler, E. A. (1988). Influence of formalization on the organizational commitment and work alienation of salespeople and industrial buyers. *Journal of Marketing Research*, 25(4), 376-383.
- Mottaz, C. J. (1981). Some determinants of work alienation. *The Sociological Quarterly*, 22(4), 515-529.
- Nair, N., & Vohra, N. (2012). The concept of alienation: Towards conceptual clarity. *International Journal of Organizational Analysis*, 20(1), 25-50.
- Nettler, G. (1957). A measure of alienation. *American Sociological Review*, 22(6), 670-677.
- Oldenquist, A., & Rosner, M. (1991). *Alienation, community and work*. London: Greenwood Press.
- Ollman, B. (1976). *Alienation: Marx's conception of man in a capitalist society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Otrar, M., & Halaçoğlu, B. (2011). *Akademisyenlerde mesleğe yabancılaşma ölçeği (AYÖ) geçerlik ve güvenirlik çalışması*. Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Özetleri (içinde), Türk-Kırgız Manas Üniversitesi, Bişkek-Kırgızistan.
- Özler, N. D. E., & Dirican, M. Ö. (2014). Örgütlerde yabancılaşma ile tükenmişlik sendromu arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik bir araştırma. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (39), 291-310.
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., Lee, J. Y., & Podsakoff, N. P. (2003). Common method biases in behavioral research: A critical review of the literature and recommended remedies. *Journal of Applied Psychology*, 88(5), 879-903.
- Podsakoff, P. M., Williams, L. J., & Todor, W. D. (1986). Effects of organizational formalization on alienation among professionals and nonprofessionals. *Academy of Management Journal*, 29(4), 820-831.
- Renault, E. (2007). From fordism to post-fordism: Beyond or back to alienation?. *Critical Horizons*, 8(2), 205-220.
- Salihoğlu, G. H. (2014). Örgütsel yabancılaşma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 1-11.

- Sanberk, İ. (2003). *Öğrenci yabancılaşma ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Schacht, R. (2013). *Alienation: The International encyclopedia of ethics*. (Ed. H. LaFollette).
- Seeman, M. (1959). On the meaning of alienation. *American Sociological Review*, 24(6), 783-791.
- Seeman, M. (1967). On the personal consequences of alienation in work. *American Sociological Review*, 32(2), 273-285.
- Seeman, M. (1975). Alienation studies. *Annual Review of Sociology*, 1, 91-123.
- Seeman, M. (1983). Alienation motifs in contemporary theorizing: The hidden continuity of the classic themes. *Social Psychology Quarterly*, 46(3), 171-184.
- Shoho, A. R., Katims, D. S., & Wilks, D. (1997). Perceptions of alienation among students with learning disabilities in inclusive and resource settings. *The High School Journal*, 81(1), 28-36.
- Stack, G. J. & Rotenstreich, N. (1991). *Alienation: The Concept and its reception*. Leiden: New York
- Şimşek, M. Ş., Çelik, A., Akgemci, T., & Fettahlıoğlu, T. (2006). Örgütlerde yabancılaşmanın yönetimi araştırması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 569-587.
- Tavşancıl, E., & Keser, H. (2002). İnternet kullanımına yönelik Likert tipi bir tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 79-100.
- Tekin, Ö. A. (2012). *Yabancılaşma ve beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler: Antalya Kemer'deki beş yıldızlı otel işletmeleri çalışanları üzerinde bir uygulama*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Tolan, B. (1980). *Çağdaş toplumun bunalımı anomi ve yabancılaşma*, Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları.
- Tutar, H. (2010). İşgören yabancılaşması ve örgütsel sağlık ilişkisi: Bankacılık sektöründe bir uygulama. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(1), 175-204.
- Ünal, S., Karlıdağ, R., & Yoloğlu, S. (2001). Hekimlerde tükenmişlik ve iş doyumu düzeylerinin yaşam doyumu düzeyleri ile ilişkisi. *Klinik Psikiyatri*, 4(2), 113-118.
- Yağcı, Ö. (2009). *Ekolojik ikilemlere ilişkin tutum, toplumsal sorumluluk ve yabancılaşmanın toplumsal değer yönelimi açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yapıcı, M. (2004). Eğitim ve yabancılaşma. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1).
- Yetiş, Z. (2013). *Kamu hastanelerinde çalışan hemşirelerde işe yabancılaşma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Yong, A. G., & Pearce, S. (2013). A beginner's guide to factor analysis: Focusing on exploratory factor analysis. *Tutorials in Quantitative Methods for Psychology*, 9(2), 79-94.